

Ա Ռ Ա Մ Ն Ե Ր.

Աստուած որ ԿՐԾՆՈՒՆ անկաջ էնէ,
Պարդեկարին ձուռ կը դնէ.
Աստուած զսար կը տեսնայ, զձուռն կը դնէ.
Աստուած երկու ձեռք է տուի

Մէկով բաց, մէկով դիր:

Աստուած որ ձախէ, տար ծախէ:

Աստուած զմարդ ԶԻՄԵՐՔ ¹⁾ ԶԻՄԵՐՔ ²⁾ չէնէ.

Աստուած դարտ տուեր, դարման լէ տուեր է:

Աստուած արժանաւորին կիտայ:

Աստուած որ տուեց, չըսէ. Դու վեր ³⁾ տղէն ես:

Աստուած մէկ, ուր ստեղծած հազար ու մէկ:

Աստուած որ տուաւ, երկու ձեռքով կիտայ:

Աստուած պահած գառ զէլ չուտեր:

Աստուած չհանէ ահն ի սրտէն, ամօթն չերեսէն:

Աստուած զերկէն ձեռք չկարճցու:

Աստուած զփլաւ վիրն է տուի, զիշթէն ⁴⁾ վեր:

Աստուած տայ լաքուն ⁵⁾, որ տայ իր ձագուն:

Աստուած փրկէ ու ազատէ լապտրկու ⁶⁾ յետին չուֆթից ⁷⁾:

Աճան հաւ կրկնան կեղնի:

Ակաս մական է դ էր պական:

Աստուած վատ դրկեցի տուն կաւրէ:

Ամէ կու ⁸⁾ խլինք ուր ⁹⁾ մութին ¹⁰⁾ քաղցր է:

Աղուրսու բերան խաղողին չըհասաւ, ըսեց. խնկ է:

Աղամորդուն բախտ չկայ, (ապերախտ է):

Աշխարք դմակ, մարդ մէջ դանակ:

Աղջիկն ուր պապ ¹¹⁾ կեղնայ, տղէն՝ մամ:

Ամէն հաւք դազու հակիթ չածայ:

Արպ խախտու, մհանէն ¹²⁾ կարկուտ:

¹⁾ Չմարդ, տմարդի. ²⁾ տմ. մէօհթաճ. կարօտ. ³⁾ որմւ, հլր, հւմ. ⁴⁾ տմ. իշթան, ախորժակ. ⁵⁾ լաք—ծնողք, ժողովրդական. ⁶⁾ լապտրակ—նապաստակ. ⁷⁾ տմ. չուֆթա, չիֆթա—աքացի. ⁸⁾ Ամէկ—ամէն մէկ, իւրաքանչիւր. ⁹⁾ իւր. ¹⁰⁾ մութին—շրթունք. ¹¹⁾ Բաւլանըցոց լեզուով հօր կրսնն դու, պապին՝ պապէ, մօր՝ հմ, մեծ մօր՝ Զույ. ¹²⁾ տմ. պատճառ:

Երևի էր հերք չէ, խանձրահամաւ:
 Երջ կը մըմուռայ, ուշքնի տանձն է:
 Եհիկն է տարի զմահիկ
 Եղ ու հաց՝ սիրտը բաց:
 Երջն ըսեր է. բանից չըմ վախնայ, երկու աղբոր մօտէն կը
 վախնամ:

Եւել քանի ըսէ, է աղէկ կապէ:
 Եղէկ տղէն ուր պապուն աղբէր է:
 Եղէկութիւն զտէր զտնէ:
 Եղուրսու բան իշուկէն ինչ է:
 Ենուն կայ, անկուն (անկիւն) չկայ:
 Եմէկ երկրին մէկ թագաւոր,
 Եմէկ կնկան մէկ զլխաւոր:
 Եմս օր՝ պառուն առաւօտ:
 Եմէկ ծաղկից մէկ հօտ կիզայ:
 Եմէն բան բարակութենից կը կտրի, մարդն՝ հաստութենից:
 Երև ես, ահ (բաց) ուրիշին լուս կիտաս:
 Եչքէն հանիր դրիւ անկաջ:
 Եղբառ՝ հպարտ:
 Ենամօթի երես թ.բուցին, ըսեց. Ենձրև կիզայ:
 Եգուան ուղեց սինամ հաւքի՝) պէս քէլէր, համ զուր մոռցաւ,
 համ զընդրան ՝),

Ենօթի փորուն, ջուր տուր ոռուն:
 Եռնելուն տալ չէ՝) պէտք է:
 Եղբտի ձեռք կտոր մէ՝) հաց իս տեսի:
 Եշխարք տես ու ուս է:
 Եմէկ զիրակ ուր բաղրջի տակ կը քաշէ:
 Ենօթնէ՝ կէսօրընէ կը պարկի քնի:
 Ենհալս կեղնի, անճաշ չեղնի:
 Ենգահ՝) ձկն տես:
 Եռանց ճիտուն՝) լէ լուս կը լուանայ:
 Երևով էրէ գլու ճար, անարև չմնաս անճար:
 Եշխարք տես է:
 Եմէկուն հէր, Եստուած երև ՝) տէր:
 Եմէկու զօտին խնձոր մէ՛ գրիւ՝)

1) Սիրամարգ. 2) զանոր, նրան. 3) ալ, էլ. 4) մի, մը. 5) գահ, գեահ, ժամանակ, ատեն. 6) ճես—աքթոր, աքաղաղ. 7) որք.

*) Գեղացի մը մէկ գեղեցիկ աղջիկ մի կունենայ. քառասուն երիտասարդ կը սիրահարին այդ աղջկայ վրայ, հայրը երիտասարդներուն

Անողորմի ճժու գլխուն մազ չբուսի:
 Աղբատ իրիցու քարոզ մարդ չլի:
 Ամէկ ուր թանին թթու չլի:
 Ամէկ չաւ¹⁾ տակ գլուխ մէ կայ:
 Ամէկ ուրին (իրին) հաւան է, միզար ուրին ճաւան է:
 Այս օրուայ փուշ, վաղուայ նուշ:
 Ամէն օր ջուր գերան չերէ:
 Անէճքն երկու բերնէն սուր է:
 Ակոի կեղտով փոր չկշտանայ:
 Անձրև օր հաւերուն ջուր տուող շատ կեղնի:
 Արուն արնով չեն լուայ: արուն ջրով կը լուան:
 Ամէկ հաւք հրտ ուր երամին:
 Աշխարք արօտ, ես մէջ կարօտ:
 Ամէն բանին վերջն է գովանալի:
 Ամէնքն իմ մամուլ քէ՛ի կը հարցուն: իմ պապու քէ՛ի հարնող
 չկայ:
 Անճար կերեր է բանջար:
 Աղէկ ձին զուր է (կեր) կաւելցու վատ ձին կը պակսցու:
 Ամէն շուն գէլ չխեղդէ:

կը չաշտարաբէ, թէ առաւօտ եկէք իմ արտս քաղելու, տեսնեմ ձեզ-
 նէ որ մէկն որ ամէնքէն կտրիմ քաղ արեց՝ աղջիկս նորան կրտամ:
 Իսկ աղջիկս հաւան չաւ խնձոր կառնէ և ծածուկ ամէն մէկ տղային
 մի հատ կը նուիրէ, ըսելով որ՝ ի՜նչ որ է՜նչ որ է, չէ՜նչ որ է: Երիտա-
 սարդներ կը հաւաքուին և կրակ կտրած կսկսեն քաղել գեղացու արտը:
 Խորագէտ աղջիկ մի կողմ կանգնած կը քաջաբերէր երիտասարդները:
 Են մատաղ կեղնիմ այն երիտասարդին որ ի՜նչ որ է՜նչ որ է, բայց որ մէկի
 գօտին խնձոր չկար, Իսկ հալըր կըսէր՝ ես իմ աղջիկս նորան կուտամ,
 որ աջ ու ձախ չաչքէ, իսկի չկայնի, պարապ չմնայ, ոտքէ՛ գլուխ
 փոշու ու քրտնքի մէջ թաթախուի՝ և առ իմ աղջիկ ունեցած սէրը
 իւր անխոնջ աշխատութեամբը ցոյց կուտայ: Երիտասարդներ մինչև
 երեկոյ զարկին ու զարկուան, փոշու ու քրտնքի մէջ կորան, դէն
 գացին դէս եկան և, մինչև իրիկուն՝ գեղացու արտը վերջացուցին: —

Աղջկայ հալըր նկատեց որ երիտասարդներն մէկը, թէև ըն-
 կերներէն չետ չմնայ, նոցա նման արիւն քրտինքի մէջ կորած, բայց
 այնպէս կը շարժուէր, որ ոչ ոտքերը փոշոտեց և ոչ հանդերձները
 աղտոտեց: Բոլոր երիտասարդները հաւաքելով իր մօտ, և մինչև նոքա
 սրտատրոփ կապաւէին նորա վճռին, նա աչտպէս հրամայեց. Ես իմ
 աղջիկս կրտամ այս երիտասարդին, որ թէև ձեզնէ պակաս քաղ չա-
 րեց, պակաս աշխատութիւն չթափեց, բայց և այնպէս ժաժ եկաւ՝
 որ իր հանդերձները իսկի չփոշոտեց: Նա որ կոցած իր հանդերձները
 մաքուր պահել՝ կարող է և իմ աղջիկս լաւ պահպանել: — Սորանից
 չտաղաք է եկել առաձս՝ թէ և ամէկուն գօտին խնձորմ է դրել: —

¹⁾ քօլօզ (բրդ) բրդէ գլխարկ:

Ամէն որ ի՞նչու ազին է՝ բաց, օրձ՝ լէ՛ թող մաքուն եղնի՛ն
 Աշխարքին եղայ գէլ՝ ու գաղան՝ քեզի՛ ինչ կերայ՝
 Ապրուստ կայ՝ սև շապիկ է՝
 Աղբ փոր կեռայ՝ զինայ նրագու է՝
 Աղէկ լողոր ձկան փորն է՝
 Արջ որ դահնայ՝ քոթոթներ ձուերու հետ կը խաղան՝
 Աղուէս գուր պոչ շհատ կը բերէ՝
 Աղբտի տղէն գնաց որ խեղդուէր, տեսաւ որ դօւլլաթւորի տղէն
 կը խեղդուէր՝ ինքնետ դարձաւ:

Երտ հլույն, կորեկ Բալուին, կռնիկներ վրէն՝ կռիւ կէնին,
 Ենալուր խաղք էր՝ ալրոտաւ էլ:
 Ենսովրցել մի սովրեցու, սովրցած մի կտրի:
 Աղէկ եղ լծան տակ Բէւ— (չաշտնի) կէնէ:
 Աշխարն լմալ գինաս,— լո՛ւ պէս:
 Ամէն Ղազար Ղազար չեղնի,
 ամէն զազար զազար չեղնի:
 Ամէն կնիկ կնիկ եղնի,
 պատեր չըմէն պլիկ կեղնի:
 Եչքն արդար, սիրտ մեղաւոր:

Բւէ՛ 1) տանձն է՝ վի՛ (վեր) Բւէ՛ տանձի պոչ:
 Բանի մէջ բան կայ՝ կամ կրսեն,
 Բան կայ բաղնոց:
 Բարակ, բարակ, քանց թռնիւ՛ կողմին էլ բարակ *),
 Բանի էրող եղնէր՝ մկա փախեր էր մտի՛ մկան ծակ:
 Բարեկամի հետ առուտուր մ՝ էնի, կերուխում էրէ:
 Բաղդատ սխտոր՝ ծեծեն՝ հոտ մեր քիթ պլտի առնի,
 Բերանս է շող՝ քիթս ագուգայ,
 Ինչ որ ասես, փիէս կիզայ,
 Բերնով ուզեմ, ինչով ուտեմ:
 Բան դրին փախաւ, հաց դրին հատաւ:

1) Տճ. բազլ՝— երբեմն.

*) Բաւոր (կնքահայր)՝ կերթայ իւր տանամօր տուն, սանամէրը բոլորովին մերկ լինելով ամօթէն կը փախնի մտնայ թռնիւր, տեսնելով սանամօր թշուառ դրութիւնը կըսէ քաւորը. գնացի՛ թէ՛ վէ, թօփ մի շիլայ կուղարկեմ, թող սանամայրս շապիկ մի կարէ՛ հագնի և իր մերկութիւնը ծածկէ. Կնքաւոր դեռ ոտք չէր փոխէ՝ երբ սանամէրը կըսէ երեխաներուն, թէ քաւորոջս չաշտնեցէք որ Բւէն շիլա թող ուղարկէ: Կնքահայրը կիմանայ և դառնալով կըսէ. Ետեմէր, Բւէն, Բւէն, Բւէն:

Բէքախտ ¹⁾ մարդու ձին շատ չփախնի
 Բողին աղջիկ մի տար, բայց զաղջիկն առւ
 Բորիկ ոտք սօլկրի դուռն էւ
 Բրին ²⁾ տիրուն ցաւ կէտայ ³⁾,
 Բուք ու սխսխ, աղքտի կերած սոխ
 Բուրդ կնտեր, խառնուեր գառներ
 Բրդուճ մը մթան, կաժէ կով մի կթան:

Գող գողուց գողացաւ:

Աստուած վերև զարմացաւ:

Գիլու անունն է ելի,

Աղուէսը աշխարքն է քանդի:

Գիլու ձագը փառաւ ⁴⁾ չեղնի:

Գիլու գլխին աւետարան կրկարդէն

Կրսէր շուտ էրէք, ոչխար զսար ընցաւ:

Գերին գին ելնայ, տիրոջ կը հասնի:

Գզիր մի հանիր -է-է շալաք:

(Այսինքն լաւ կերակուր ուտելէ յետոյ, վատ մի ուտեր վրան):

Գողուն, բողուն երդումն է:

Գողութենի, բողութենի չ-է (ժամանակ) 40 օր է:

(Այսինքն քառասուն օր յետոյ չայտնի կը լինի):

Գողն որ տնէն եղնի, եզն երդիքէն կելնայ:

Գողութեն ⁵⁾ չաժէ զարբայութեն:

Գուռ էճ աղբրի ակնէն ջուր կը խմէ:

Գեղ կանի, գերան կը կոտրի:

Գէլն անօթնէ չէր կրնէ քէլի, կըսեն. տեսէք, ինչքան կերի,
 որ չկունայ քէլէ:

Գմշուն ըսին ինչքան կապրիս. ըսեց. ձէթն ու ջուր գինան:

(Այսինքն որքան լուանաս գոմէշն և ձէթ քըսես, այնքան
 երկար կապրի):

Գլորաւ խուրճ գտաւ զպուտուկ:

Գլուխս ալրոտ տեսար, ջաղցպան գիտցար:

Գող, սիրտ գող:

Գիտուն աղուէս երկու ոտքով կընկնայ փռ ⁶⁾:

Գլգլի վնաս արջուց հարցու ⁷⁾:

Դեղ դզեն, գաւառ մանեն,

¹⁾ ապերախտ. ²⁾ վէրք. ³⁾ թուալ, երևալ:

⁴⁾ Ընտանիք. ⁵⁾ Ծուլութիւն. ⁶⁾ (քրտ.) Թակարդ. ⁷⁾ Գլգլը կորեկի
 նման, բայց խոշոր հատերով հացաբոյս է. խիստ կը բարձրանայ և արջեր
 մէջ կը բնակին:

Ենուն գայ ձուշան խաթունին,
 Գորտան երես մէկ հաղ թփուցին,
 Էլ մարդու երես չաչբեց,
 Գովացինք լալուխան,
 Ելաւ կուեց պատուխան,
 Գէլն ինչ գինաց ջորին գին է,
 Գաւթէ¹⁾ շան գլուխ գելու փորն է,
 Գլուխս չըմ գինաց, վըր ինչ բարձի է,
 Գողն ինչ կուզէ,—մոլթ գիշեր,
 Գնաց պագեց, գնաց պագեց,
 Բոռ վարդապետի ձեռքը պագեց,
 Գաւառցին թաւ դրեց իծու բերան,
 ու դարձաւ զպոչտակ տնտղեց թէ է՛ծ խլանցաւ²⁾։

Դատան խոզեր,
 Կերան բոզեր,
 Դատաւորին աչք չկայ, ականջ կայ,
 (Ելսինքն դատաւորը ամէն բան աչքով չի կարող տեսնել,
 այլ լսելով կամ երկու ու երեք վկաներու տուած վկայու-
 թեանց վրայ հիմնուելով դատաստան կընէ)։
 Դառ դատաւ
 Մահրում³⁾ նստաւ,
 Դարբնին դանակ չեղնի, ջուլհկին՝ պատանք,
 Դու ընձի Կաւ մըրսի, ես քըզի Բոթաւ (կաղ),
 Դեռ չեղերէ կը կարդայ,
 Դեռ չէ գացի աւազան,
 Ձեռք կը թալէ գաւազան,
 Դէլ⁴⁾ որ քոնթի⁵⁾ իզայ,
 Բոթաւ⁶⁾ Բաղդդու կիզայ,
 Դիւռն հարի⁷⁾ դժոխքի ճամբէն նշանց չիտաս,
 Արքայութենի ճամբէն չճանչնայ,
 Դէվէն (ուղտ) ինչքան էլ փիտնայ⁸⁾ կաշին 7 լիտր կելնայ,
 Դէվին (ուղտ) ըսին, վիզդ չօրին ողոր էլ ըսեց։

¹⁾ (բրդ.) Գայլխեզդ, գալլ խեղդող շուն։ ²⁾ գերանալ. ³⁾ (տճ.) Մահ-
 րում, զուրկ, զրկեալ։

⁴⁾ (բրդ. և տճ.) Դաժ, մատակ շուն. ⁵⁾ Յուլ քու Յուլ կամ յէլ քու քու
 բառերս խտրանք կը գործածուին սուրբ և անսուրբ կենդանեաց համար—
 Կոյ, մատակ՝ յուլ կը գան, ոչխարը՝ յուլու կը գայ, ձին, քու է կըսուի, խոկ
 շուն, գէլ, արջ, որոց հետ և էջն Կոթէ են եկած կըսեն։ ⁶⁾ Զուռ-
⁷⁾ Միւնչէ. ⁸⁾ Փայտանալ, սատակել, մեռնել։

Ո՞ր տեղս է շիտակ, որ վիզս շիտակ եղնի,
 Դուրս քհանայ՝
 Ներս սատանայ,
 Դէվէն (ուղտ) հեծեր ես,
 Կուզէ կոճկ կը փախնես,
 Դու քուժ, գօպալ քուժ,
 Քանի կրնաս, զարկ հա՛ զարկ,
 Դէվի (ուղտ) ուրախութեն՝ վրը՝ կարմնջին՝ կիզայ,
 Դէվին գդլով ջուր կիտան,
 Եկեր է դրսենին,
 Դուրս կէնէ գներսենին,
 Դարբ ¹⁾ որ աչք քիսաւ՝
 Աստուած զունքն ազատ էնէ,
 Պեղացիք կրսեն, կնիկն որ կը ծեծես՝ զարկ զունք կոտրէ,
 Էն ժամանակ էլ կինը չիլայ, ինչո՛ւ—կին կրսէ Աստուած
 զիմ աչքն ազատեց, ունքն (յօնքն) իր քէֆն է՝ Վերևի
 առածը թէև այս մեր ըսածը ցոյց կուտայ՝ բայց հակառակ
 կերպով ըսուած է, և առհասարակ սրախստութեանց ժա-
 մանակ այժմ ձևով կը գործածէին գիւղացիք:
 Եթ՛մու տէրն՝ Աստուածն է,
 Երեխին բան՝ տուր ու՛ գնաց յետև,
 Երկու երնէկ ²⁾ մէկ տեղ չեղնի,
 Ես բռնեմ դու քրթես,
 Երկաթ տաք-տաք կը ծեծեն,
 Ես քու հաւատ ³⁾ դու՛ Աստծուն,
 Ես ձեր տուն, դու՛ վեր տուն,
 Ես աղա, դու աղա,
 —մեր բնադուն ձր կաղանջ,
 Եզն որ ընկնայ,
 —դանակ կը շատնայ,
 Ես իմ արծա՛ծ հորթիկ՝
 գինամ ինչ մալ է,
 Եղ՝ կեռայ՝ վարդն ի վրէն,
 Եբոր ⁴⁾ Բլէշան ⁵⁾ եղաւ պլիկ ու փորայ,
 Նոր դու կեղնիս իմ Բեռ ⁶⁾,
 Երկնուց աղուէս կը թափի,
 Եղած են օձու լակլակ,
 Երկէն մարդու խելք ուր չոքերն է:

¹⁾ (տճ.) Հարուած, ²⁾ Երանի, ³⁾ (տճ.) լոյս, ⁴⁾ Երբոր, ⁵⁾ Սար է, ի հու-
 լանըղ գաւառ, ⁶⁾ չափ, հաւասար:

Երսանց հալելի, տկանց արձիւ
Շտե գողնալուն դուռ կը փակէ,
Եղաւ քրնց կիրիւի սերման բերող: *)
Եւ՝ աղն է պակաս եւ մաղ:

Խօսքը նոցա համար է, որ շարունակ բան կուզեն,
կուզեն, կստանան և, չանկարձ դարձեալ կուզան,
բան խնդրելու: Երբ սա դեռ չէ մօտեցած՝ քիթի տա-
կէն կը մըմնջեն՝ ահա եկաւ, եւ աղն է պակաս
եւ մաղը:—

Երես տուինք աստառ լէ կուզէ:
Եղեր է քրնց հարիւսի ոսկոռ:
Երկու զանգատուոր որ մէկ տեղ չեղնին,

Մէկ՝ զմէկէլ խեղդել կիտայ:

Եզ կը կանկցուն, զհորթ տակ կը փնտռեն:

Չարչի, վաշխառու, արձաթասէր մարդոց համար կը-
սեն աչս խօսքը. և առհասարակ զիւղացիք քաղա-
քացուց կուղղեն, ցոյց տալով որ չեղած տեղէն բան
կստեղծեն:

Ես Ընտոն եմ,

քօքանց կը հանեմ Կոթիքի: *)

Երկնուց ինչ որ գայ, գետին պիտի վերցու:

Ջողորդ խօսք ճժուց ու Կոթիքի: *) խմբի:

Ջոտով կերէք, անտաք մերձառէն է: **)

Ջոքանջն ու փեսէն, վաչ լի թուի քասէն:

Ջճաճ տեսաւ՝

*) Կրիւսներ ուղեցին ցանք անել, մէկն ղրկեցին որ սեր-
ման համար ցորեն բերէր: Գարուն գնաց, ամառ արտեր քաղելու
ժամանակ նոր վերադարձաւ, ճանապարհին ընկաւ քաղած արտի մը
մէջ՝ և ոտքն քիւնալով ցորենի ճղտներուն՝ ընկաւ վար: Ինքն իրեն
բարկանալով բացականչեց. «է, Աստուած վազողով երթացող մարդու
տունն աւերէ. որ աչքան չտապէի, ինչու պիտի ընկնայի և ինչու
ոտքս պիտի արնոտէր:—Գործու մը համար տեղմ՝ ուղարկուողը երբ
ուշանայ՝ կըսեն եղաւ Կոթիքի Կոթիքի Կոթիքի:»

1) (տճ.) կամ 2) Կոթիքի մացառէ. որ տներու և առուներու եզրերը
կը բուսնի, ու Կոթիքի Կոթիք կը համարուի՝ եթէ տներու վրայ բուսնի Կոթի
հօտ 1) ունի, որոյ թփերը կը ճծեն և անանոց վերքերու մէջ կը դնեն
որդուները սատակեցնելու համար: 2) Նարբաճ:

**) Գաւառցին իր տղայոց հետ չամիչ կուտէին, երբ խումբ
մը Բոթ (միջատ) այն կողմէն դուրս տուեց, ճղաչք, հրամայեց հալը,
չամիչ ուտելը թողէք, դարձէք վրը բոլոճներուն. Կոթիք Կոթիք, Կոթիք
Կոթիք Կոթիք է, երբ ուղեւանք կարող ենք ուտել, էն մերն ու մերն է:

Քաջա՛յն մոռցաւ:

Զէն է ծծի՛

որ զիսէ կծի:

Զինչ շարժէր՛

զէն կաժէր:

Զարկի լորուն՛

Քիսաւ ջորուն:

Զանգինի ծուռ եղնելն ողորդ է:

Զէն ամիս կը հոգամ որ ընծի շահ է:

Զծիան նալեցին,

իշուան ոտներ վերցին:

Ին շուն էլ էն շնէն,

Երկուս մէկ տնէն:

Ին մալն ¹⁾ որ իր տիրոջ չնմանի,

Շան գտածուրիկ է, եան գողածուրիկ:

Իշ չեղնի մատաղ,

Լէ իշու գին կեղնի:

Իծն որ էծ է,

Զուր տեղ կը փորէ, ապա կը նստի:

Իծ գուր արև կիլայ,

Ղասապ գճրագուն:

(Գործի մը

Իշ հեծնեղ մէկ ամօթէ,

Իջնեղ երկուս:

Իշն ի՛նչ գինայ զգէշ:

Իշ, կըսեն, թօթ լող գինայ,

ամա գետի մօտ զըմէն կը մոռնայ:

Ին տարին որ մեզի կտաւատ շատ գայ,

Իշու պոչիկն էլ լուս կիտայ:

Ին գինայ մըջ լուին հալուայ կայ:

Իծն ուր ոտնէն կը կախին, մաքին ուր ոտնէն: *)

Իվէլի բրդուճ վեր աչք կը հանէ:

¹⁾ Կենդանի, անասուն, հայվան:

*) Դիւանա-Բայուլը գահէն և Թագէն հրաժարած Թագաւոր մ' էր. գիշեր և ցերեկ մտատանջութեան մէջ էր, Թէ իմ եղբայրս (Թագաւոր) որ այսքան մարդիկ մեղաւոր՝ անմեղ, կը չարարէ ու կը տանջէ, կաքտորէ կամ կը զլխատէ, ի՛նչպէս ես պատասխան տամ նստնոյ առջև: Այնպէս պատահեցաւ, որ նա մի անգամ սպան-

Ըստ, ջան՝ լսէ, ջան:

Ընչիկ ունիմ, պնչիկ ունիմ,

Իսկի բանէ խաբար չունիմ:

Ընձնէ է էլի՝ լողկը սովորցու ¹⁾:

Ըսած է առուտուր,

Զրսած առուկու:

Ընձի պահէ բողջամիջի,

— Ես քեզ պահեմ մարդամիջի. (սէ է Լուս)

Ըռէսի վրէն լուս է իջի.

— Ըն է տեսի՝— գզիր:

Ըսին կրակ ձր թողեց քու գլուխ՝

— Ըսեց. Ես.— Դէհ, քաշէ թող քու հողին ելնայ ²⁾:

Ըսելն ու էնել՝ իրարու աղբէր են:

դանոցի առջևովը կանցնէր. տեսաւ որ Խրեշ (դասապ) այժր մորթեր՝ ջոկ իր ոտքէն է կախեր, և ոչխարը մորթեր իր ոտքէն կախեր: Ծիծաղեց. . . ահա ինձ օրինակ, ըսաւ նա, որ այժր էր որեւէ ինչ Խրեշ իր. եղբօրս գործքերու համար ինչո՞ւ ես պիտի պատասխանատու լինիմ Աստուծոյ առջև:

¹⁾ Ի՞նչ վատա՞ն լինելով որ ինք եօթ տեսակ լող գիտէ, գնաց գետ լողանալու. ջրի մէջ մտաւ թէ չէ՝ եօթ լողն էլ մոռցաւ. գետը չորացած էր, ալիքներ քշին էշն գետի մէջ տեղ, խեղճ անասուն տեսաւ որ խեղդուելու մօտ էր՝ սրտի կսկիծէն խշշէ. դարձաւ ետև նայեց՝ որ փշկուլն ¹⁾ ալեաց վրայ հանգիստ տատանելով. լողալով չառաջ կերթայ. նայեցէք, ըսաւ նա իր փշկուլին, Ի՞նչ է էլէ, Ի՞նչ էր ինչ որ Խրեշ:

²⁾ Խլաթցիմը՝ ձմեռ ժամանակ Բաղէշէն կելնայ որ երթայ տուն, չկրնալով գիւղ հասնել, գիշեր կը մտնայ Բաղէշի ճանապարհի վրայ գտնուած աւերակ Խաչիկ միտն մէջ. Մտնելուն պէս կը տեսնէ որ, Խաչ Ինչ Խաչիկ լիքը լցուած. ճրագներ վառ՝ պար բռնած կը խաղան: Ել չետ դառնալ անկարելի կը լինի, կը նստի մէկ կողմ և կը գիտէ՝ Խաչիկի և հարսանիքին— Էն մէկ պարիկ (փէրի) կը մօտենայ նորեկին, ճրագ մը կուտայ ձեռք ու կը հարցնէ, «Ի՞նչ ա՛նուն ինչ է»:

— Ես. կը պատասխանէ խլաթցին:

«Լաւ, կրսէ պարիկ, արի նստի իմ կշտին»:

Ար նստեն. Խլաթցին գողտուկ ճրագ կը մօտեցնէ պարիկի գլխուն և կրակ կը թողնէ ի ծամեր: Պարիկ կը ճրագ. կը բռնայ. — Եաման, իմ գլուխ կրակ ընկաւ, իմ ծամեր երեցան, եաման, հասէք օգնուլթեան: — Բոլոր հարս-

¹⁾ Խշու և ձիւռ կուն՝ կը կողուի խշու, ոչխարին ու էծին՝ դոռն, կոփուն, եզան, գոմշուն՝ Խրեշ, եթէ պինդ է, իսկ գարնան՝ Խրեշ թրիքն որ կախերու մէջ կը տարածեն ու կսկսեն մաս մաս կտրել, կըսուի դոռն. չորնայուց լետոյ՝ ցան: Զեռքով շինած ցաներ ունին ռուր, ինչէ՛, աթրաբաջ և ալյն անունները նաև: — Դաշտը մնացած չոր թրիքն կըսուի Խրեշ:

Ըսելու մէջն ու էնելուն՝ սար ու ձոր կայ,
Ընծի չհաւատայ, իմ իշուն կը հաւատայ: ¹⁾

Թագաւորի քասէն էլ ճանճ կընկնայ:

Թունդիբ չկայ ցան ու փոշի,

— Գլուխ կապեր է թուխ քաշի: (զլխակապ)

Թողեց զաւետրան՝

— Առաւ գտամբուրէն:

Թունդիբ եկեղեցի է:

Թէ խաչն իմն է՝

— Զօրութեն ես գինամ:

Թէ առաջին մարդ գենաց յետին ինչ կը խօսայ:

— Առաջին իսկի յիսօայ:

Թիւղ ու կէս՝

— Գետնի Մովսէս ²⁾:

Թուրքն անիծած՝

— Խօսքն օրինած:

Թողեր զսաղ,

Ընկեր կտորի ետև:

Թող բօլ ըլի՝

— Թող սև ըլի:

Ժամանակ էն ժամանակն էր՝

որ կատուն փահելվան էր:

Ժողովուրդ քնած առուծ է,

որ զարթաւ էլ չքնի:

Ժամկոչին ժամ կանչել մը պիտի:

Նքւորներ կը հաւաքուեն վերջնոյս մօտ, կը հարցուն. — Իդ դր եւէ
լաւեյ քա քաշի. — Ես, կը պատասխանէ. — Ի՛, որ դու ես թողի կրակ
քու գլուխ՝ գնա քաշէ թող հոգիդ էլ ելնայ. — Հարսանիք կը խան-
գարուի և դեւերն աներևոյթ կը լինեն:

(Ժողովրդական գրույց):

¹⁾ Խոջա-Նասրադդինի դրկիցը գնաց խօջից էշմ ուղելու,
որ ցորեն բառնար տանէր ջրաղաց: Գլուխդ վկայ ես էշ չունիմ,
րսեց խօջան: Այդ խօսակցութեան հետն էին՝ երբ էշը ակտուի կող-
մէն դուռն հանեց. — Խօջա, ապա կրսէիբ ես էշ չունիմ. — Ի՛հ, տե-
սէք հա, շէք չհաւատայ: Ի՛հ էշու ի՛հ հաւատայ, րսեց խօջան:

²⁾ Արհամարական խօսք մը կը համարուի այս առածը և, կուղղեն
կարճաշառակ՝ ու խորամանկ մարդոց:

Իմալ ¹⁾ շիլն յԱտուած՝

Ատուածն ի շիլ (կաշքէ)՝

Իրան շինող՝

ուրիշին քարոզող՝

Իշու բեռ ինչքան ծանր եղնի՝

էնքան շուտ շուտ կը քելէ՝

Իմալ գեղի նախիր՝

սառու մողիկն էլ հետը՝

Ինչ որ ցանես՝

Ձէն կը քաղես՝

Իշու հաւքէ զաւլն է՝

Իմ բան աջ ա՝

ոն կուզէ թող հաջաց՝

Իմացողին մէկ՝

Զիմացողին հազար ու մէկ՝

Իշուն բանջար խաշէ՝

Թէ կերաւ մէկ էլ խաշէ՝

Ինչ խիկ, ինչ խիպլիկ,

Ինչ քաշալ Յունօն, ինչ իր կնիկ,

Իմալ որ սանդն է՝

հրձալ լէ վարսանդն է՝

Ինչ թաւեցին վրը իմ թեւին,

Թող իջնայ վրը քու թեւին,

Իմ յետին տարուան մեղք է՝

Ինչից որ կը սատուէք՝

էն երաւ իմ գլուխ՝

Ինչ տուն՝ ինչ տանուտէր՝

Իմ կով թըղ չղի եղնի,

Երբ կը ծնի՝ թըղ ծնի՝

Լամիւ ճան ճուկ է (քրդու բան չաջող է)՝

Լօլօ, լօլօ, քրդու լամիճուն էլ լօլօ՝

Լիք գացիր դարտակ եկար՝

Լէն փորիկ՝

Ընկեր նեղ օրիկ՝

Լուից ճրագու կը հանեն՝

Լեզուն մէկ կը խօսաց, հացն երկուս՝

¹⁾ Ինչպէս, ոնց որ՝

Խաչ՝ որ եկաւ՝
 Հըտ հիդրաց կիգայ:
 Խաչն եկաւ՝
 Դե խափանաւ:
 Խրատ խւին ինչ էնէ,
 Սապոն սեւին ինչ էնէ:
 Խոտորնակին խոտորնակ,
 Խօսք ջոջին՝
 Բան պզտկին,
 Խիլն ելաւ,
 Աչքն ցիստկաւ:
 Խունկ խաչերուն կը վելէ:
 Բլած բերդին ինչ կը վելէ:
 Խիրէն ¹⁾ Թալած է շան՝
 Ձուն չկերեր է:
 Խաչէ Բէ՛ք կաղէկնայ,
 Լեզուին չաղէկնայ:
 Խելք մեծ ու պզտիկ չհարցու:
 Խելքն է կերի զաշխարհ:
 Խիինքոտ քիթին ծուխ ու մուխն էր պակաս:

Ծառ շլորի մի տնկի,
 Քուրդը Կէւ՝ մի Դռնի,
 Կերթայ բերէ գալ մը նուիկ,
 Կիգայ նստի քընց մարդ ու իրիկ,
 Հաց վրը ծնկան՝
 Աչք վրը կնկան:
 Ծուռ վրը գեղին իր աւով է:
 Ծուռ գնաց հարսնքտուն,
 Ըսեց ԽԵ՛ Կ) աղէկ է քընց մեր տուն:
 Ծուռ աղուն՝ Աստուած կաղայ,
 Ծուռ ակոս մեծ եզնէն է:
 Ծառ չկայ որ քամի չառնէ:
 (այսինքն մարդ չկայ որ չմեղանչէ):
 Ծաղիկ վրը ուր քօքին կը բուսի:
 Ծիծեռնակու վնաս՝ լողկի տիրոջ մօտէն հարցուցէ:

¹⁾ Դ՝ՅԵՐԵՄ, Կ՝ԿՈՒՄ, պատիւ: ²⁾ Այստեղ. չոնայ՝ այնտեղ:

Ծախէ դքու մողին,
մ' ընկնայ դուռնի բօզին,
Ծախ հլուն գետին չմնայ:

Կին որ կայ՝
Մարդու կեանքն ա:
Կիսուր մեռաւ,
Հարսի տեղ լէնցաւ
Կակծու,
Փանօք Աստծու:
Կասրի գրկուկ, (գրկեալ)
Չապրի գրկող,
Կատուն ինչքան բարձրէն թ
վրը ուր թաթերուն կընկնայ,
Կատուին բսին հէրդ է լաւթ է մէրդ,
Ըսեց. նա՛, նա՛ (ոչ աչս, ոչ աչն),
Կարօն կը հաւնի Մարոյին,
Մարօն չհաւնի Կարոյին:
Կով կթող զկով կթող չկրնայ խաբէ:
Կնիկ, քեզ կասեմ,
Փաթջիկ, դու իմացիր:
Կնիկ առնէ վարդապետ,
Ջառմէն քաշէ Կարապետ:
Կուժ ջրի ճամբէն կը կոտրի
Կարդալն եփուկ հաց է,
Դրուկ մարդու ճոց:
Կտան կտան,
Վէր խեղք մտաւ:
Կատուին բսին քու աղբ դեղ է,
Ալբեց ու անթղեց:
Կոշտ նստի, քարի դարդ կիլայ,
Կակուղ զչոր կը տանէ:
(Համբերութիւնը բարկութեան կը չաղթ է),
Կերաւ փաւ,
Աչքեր Բա՛ (ուռաւ, դուրս եկաւ):
Կատուին խաղ է,
Մկան մահ է:
Կարմիր կով կաթ կիտայ կիտայ,
Յեռաւ աքցով կը զարկէ թափէ:

Կիրերէն իր կօտից չփախնի,
 Կօտ մը կորեկին ինչ յէջ ~ Կոտէջ¹⁾,
 Կատուն մսին չհասաւ,
 չըսօր (այսօր) Ուրբաթ է ըսաւ,
 Կարճ մարդ սատանայ կեղնի,
 Կնիկ ազգի ծամն երկեն է՝ խելք կարճ,
 Կը կանի ոտաց փստուկ,
 Չկանի լեզուի փստուկ²⁾,
 Կտրած նուռ, կտրած կուռ,
 Զերկուս կառնէ խելքէ ծուռ,
 Կակուղ լեզուն զօձ ծկէն կը հանէ,
 Կրակն ու բամբակ մըտ երար չընապրի:

Հարի Աստծու դիւան էլ
 Մարդուն մարդ պէտք է,
 Հարի խելացին բոբկցաւ՝
 Ծուռ զգետ ընցաւ,
 Հարի Հարոն եկաւ հաւ,
 Հաւ կերաւ զձաւարի,
 Հարի Հաստ բարակնայ՝
 Բարկի հոգին դուս կիզայ,
 Հարի երեխէն չիւայ՝
 Մամ ծիծ չիտայ,
 Հարի գարունն եան էշ կը գէշայ, Էշ իշու տէր,
 Հարի յետին գայ՝ առջին կերթայ,
 Հարի առուն ջուր իզայ՝
 Գորդան աչքեր դուս կիզայ,
 Հարի չիզայ յետին՝
 Չյիշուի առջին,
 Հարկ զօրէն կը Բռֆ (լուծել. աւերել)
 (Հարկ զօրէն լուծանէ),
 Հարսի ձեռքով
 փեսին աղէկութիւն կենէ,
 Հարիսէն՝
 կտրեց զխսէն, (խօսք, խօսակցութիւն, զրույց)
 Հաց մարդահան՝
 Հաց մարդակորուս,
 Հաւն որ հաւ է, որ ջուր խմէ՝
 Աստուած կաշքէ:

¹⁾ Երկաթեայ գործիք ջրաղացի: ²⁾ Փստակ՝ սահիլ, սալթաքեղ, և փրստուկ՝ սահած, սալթաքած, լպոտրած:

Հեռանայ աչքից՝

Օտարանայ սրտից՝

Հէրանց տան ասեղ որ չեղնի՝ չլրնայ կարէ ¹⁾).

Հըտ գիլուն գառ կուտէ,

Հըտ տիրուն շիվան կէնէ:

Հինգ մատէն որ մէկ կտրես, որ արուն չեգայ,

Հացն երեսէն կուտուի:

Հուժ կաթ ուտողին հայ մերթար:

(Աղամորդուն՝ որ հուժ կաթ ուտելով կը մեծնայ, մի վստահիր.)

Հաց տուր հաց թխողին,

Մէկ էլ աւել տուր:

Հար ձուշան զարդարուի,

Պատարագ կարձակուի: ²⁾

Հաստ ու բարակ մէկ գին է,

Այն գայ՝ բարակ մանողին:

Հաց ու պանիր,

Կեր ու բանիր:

Հարի Աստուած 800 դուբուշ չառնէ, ջորիմը չիտայ ³⁾).

¹⁾ Աղջիկ Թառէն ոչ ոք չէր առնի: Պառաւներ մէջ ընկան, դէն գացին, դէս եկան մինչև որ կպուցին մի տղի գլուխ: Հա՛, Թառէն արևուպէս փէշք կիտայ. հա, աւեր տան մը սիւն է, մատներով մարդ կը շինէ (լաւ ձեռագործ գիտէ), այսպէս է, այնպէս է ըսելով կարգեցին: Աղջիկ Թառէն այժմ հարս Թառէ էր: Մի օր Թառէի կեսուրը ըսաւ. հարս, որդի, վերցուր քու մարդու շապիկը կարէ: Թառէն վերցուց շապիկացու կտուր, շրջեց, շիտկեց, ասեղ դէս խթեց, դէն խթեց, բաց Աստուծո կրակ եղնի. թէ կարաց կուծմի կարել: Կեսուր վրայ հասաւ և երբ սկսեց նախատել, «հա ինչպէս ընեմ, ըսեց Թառէն, հերանց քան ասեղ որ չեղնի՝ ես ի՞նչ կտրեմ եւ ի՞նչ աւել:

²⁾ Ախուրեան գետի ձախ ափի վրայ գտնուող Բագրան (Հին Բագրանը) գիւղի ազգապիւնք կը պատմեն՝ թէ Բագրանի Տիկին ձուշանը մի անգամ կը ցանկանայ ս. Թէոդորոսի վանքը, որ 1/4 ժամ հեռավորութիւն ունէր քաղաքից, պատարագին ներկայ գտնուելը բաց մինչև որ կը զարդարուի և այս ու այն պատրաստութիւնը կը տեսնա՝ պատարագը կարձակուի: Քանիցս կրկնուելով այսպէս՝ խօսակցութեան առարկայ, հուսկ ասպա առած կը դառնայ ըսել, թէ հո՛ւ ձիւնը զարդարե՛լ, զարդարե՛լ կայցիւրի:

Կը պատմեն նաև որ Տիկին ձուշան ս. Թէոդորոսի վանքի հեռավորութեան պատճառով՝ իր ծախքով եկեղեցի մը կը կանգնէ Բագրանի մօտ, ապառաժի մը վրայ, որ մինչև այսօր էլ կայ, և ձուշանայ վանք կամ եկեղեցի կը կոչուի:

³⁾ Առշիկ քուրդ մը խիստ լաւ և ընտիր ջորի մը կուռնեցայ: Ջորին մի օր հիւանդանալով կը սատակի, լակ քուրդն նստած օրնի բուն կուլար ու կողբար: Երբ դրկեցներ եկան ու գինք մխիթարել

Հարի գոգկի ծամերն եկաւ,

Ձուն (ձիւն) ցոլիկ կալաւ ¹⁾,

Հարի չ'նմանին,

Ձխնամին:

Հաց դրած,

Քանն անիծած:

Հրմալ կերաւ,

Ինչ որ երեցն ուտէ ուրիշի տուն:

Հազար մեռնի մէկ չ'շիւարի,

Մէկ մեռնի հազար չ'շիւարի:

Հրմալ է կտրտի,

Ինչ որ գզրի հօր գանկ:

Հաւ չեղի,

Հաւկիթ կածաց:

Հացու յետին խելքն ընծի եղնէր, կըսէ քուրդ:

Նեոռանց զէլու աչք կը հանէ,

Մօտեւանց գտիրուն:

Հրտ կաթին մտած,

Հրտ հոգուն կեղնէ:

Հազր տղին տատ մէր է:

Հացու գլիւս կտրած է՝ դրած յետև,

Կաւ ըսեր է խաղաղութեան է:

Հաւն ի կուտն է մեռի:

Հաց հացին փոխ է:

Հազար ասեղ մէկ գութնի խոփ չեղնի:

Հէքիմն էն է, որ գլուխն է ելի:

Ձեռք զձեռք կը լուայ՝

Երկուս գերես:

Ձին ձիու քով կապես՝

Եւ աքցան կիգայ, եւ կծան:

ուզելով ըսին. «մի՛ լար, Աստուած ողորմած է, էդ ջորին սատկա՛
Աստուած մէկ էլ կուտայ».—Ի՛, բարեկամք, ըսաւ քուրդը, մեռնիմ
Աստուած, ես էլ գիտեմ որ ողորմած է, բայց հաստատ գիտեմ որ,
մինչև որ Աստուած 800 զուգու չ'առնէ՝ ուրիշ չ'է մի բարձր:

¹⁾ Ձիւն հարսնախօս ուղարկեց գոգիկի ¹⁾ մօտ, թէ քու աղ-
ջիկն չ'ես տար իմ տղին:—Կուտամ, ըսաւ գոգիկը, բայց սպասէ, մին-
չև որ աղջկան ծամերը երկնանան:—Մինչև որ գոգիկն աղջկայ ծամերը
եկան, ձիւն կալաւ ցոլիկ, հիւանդացաւ և մեռաւ....

¹⁾ Գոգիկն բանջար մ' է:

Ձին ու ջորին կռուան,

Մէջ տեղ էշ գնաց ոտք:

Ձեռք վր ձիուաց — (վարպետ, հօր և այլն):

Ձուկ գլխէն կը հոտի:

Ձուն է՝ եկի՝

որ ոտքերս մըսի:

Ձուածղի սիրուն՝

Թաւի պոչ կը պագեն:

Ձուկն ի ծով կը մեծնայ:

Ձուկն ի ծով բազար չեն էնէ:

Ձեռք ձեռաց կուղէ:

Ձիաւորին հասի, ոտաւորը քու մօտն է:

Ղուկաս գինաց զիր իւր. (չափ, հաշիւ)

(Ամէն մարդ իր հաշիւը գիտէ):

Ճիւղ մհանաց,

Մամ կշտանաց:

Ճգտիկն է էրի

Ձիսի պղտիկ. *)

Ճրագն ուր տակ լուս չիտար:

Ճրագի առջև չափ չեն զարկի:

Ճաշ տեսաւ՝

Քամանչէն մոռցաւ:

Ճնճուղ ձմրան լսեց. Գարուն եկաւ դուրպաց կը գործեմ.

որ ելաւ դարուն՝ օրեր տաքցան՝ ես իդոր, դուրպէն իդոր,
լսեց:

Ճանճ բան մը չէ,

որ ընկաւ ի գատ (կերակուր) կը հաշէ:

*) Դաշտեցի մուկը գնաց գիւղ իր խնամուն տեսութեան, վաղուց էր որ վերար չէին տեսեր: Էխնամիջան, լսաւ դաշտեցին, ինչու աչքան նիհարացած էք, երեսնիդ գոյնը փախեր է, դուրս եկէք, մի քիչ պտտեցէք, սրտերնիդ թող բացուի. ձեր աչք նիհարութեան և անդունութեան պատճառը ձեր նստուկ կեանքն է:

Դաշտեցի խնամին խօսքը դեռ չէր վերջացուցեր, երբ կատուն միւս կողմէն չարձակուեցաւ և փամբ մի զարկաւ իւր խօսակցի գլխուն, զարկելուն պէս մուկն արեց՝ ճրգ՝ դիւ — Ախ, խնամիջան, ասեց գեղացի մուկը, «հա՛ յա՛ քա՛նի՛ է երէ շի՛ արե՛ս»:

Մէկ մէկով,
 Երկուսն Աստծով,
 Երեքն ու չորս գորով:
 Մանէն մանած՝
 Պատէն կախած:
 Մամ սխտորիկ, պապ սխտորիկ,
 Յղէն ձր պիտի ելնայ Ժու ու վարդիկ:
 Մէկ տնով չենք,
 Մէկ հալով ենք:
 Մէկ օր բարոց բարեկենդան,
 Մէկ օր անօթի սնգուտան:
 Մալ՝ մաքին,
 Մուլք՝ էգին:
 Մարդախաբ՝
 Աստուածախաբ:
 Մարդ մարդու քահանայ,
 Մարդ մարդու սատանայ,
 Մարդ ու կին՝ ջարդուկին:
 Մուղսի Թմէն,
 Նստի ձմէն, (ծմակ տեղ)
 Ինքն իր քմէն՝
 Կաժէ զրմէն:
 Կամ կըսեն՝
 Ինքն իր քմէն՝
 Կաժէ զրմէն:
 Մալին տէր՝
 Որդուն հէր:
 Մտի մէկ տուն,
 Թէ տաշ կաշ տուն,
 Ծուռ կաշ տուն:
 Մի վախենար եւթ գետէն, (եղած, չորդած)
 Վախեցիր մարմանդ գետէն:
 Մեղք լալով,
 Պարտք տալով:
 Մէկ բան որ հնանայ,
 Կը շնանայ,
 Մեղրին մատ մատ,
 Չամչին հատ հատ,
 Մէկ էլ տեսար տեղը դարտակ:
 Մէկ տէրտէր քառսուն մօլին ինչ ընէ:

Մէկն ամօթու ձէն չհանեց,
 Մէկէլն ըսեց, ընձնէ կը վախենայ,
 Մեռելից խարաջ չեն ուզի,
 Մեծ մարդ որ կա, կրակ է,
 Զատ մօտենաս, կերիցիս,
 Զատ հեռանաս, կը մըսիս:
 Մուկն ուր դուռ առուծ է,
 Մէկ մէկի դարտից խաբար չունէ,
 Կէս գիշերին ժամ կը կանչէ:
 Մուկ կատուին վատ եբազ կը տեսնայ,
 Մահն ընկերով, հարսնիք է:
 Մարդու աչքն ելնաչ,
 Ենուն չելնայ,
 Մէկ մէկի էգի մը տուաւ,
 Մէկէլ ընրան ճուրճ մը հաղող չ'տուաւ:
 Մուկն իր ծակ չմտնայ,
 Յախաւելն էլ սոյջը կը կապեն:
 Մարդու հաւ մը չեղնի,
 Համը չաժէ:
 Մկան շեռն էլ ջաղցին քոյր է:
 Մկաւան (այժմու) մարդու փոր շուն կուռնայ:
 Մաքու առջևէն դառ չեն վերցու:
 Մեռնողի ետե մարդ չմեռնի:
 Մեռնելն ուղտ է, լըմէն մարդու դուռ կը չոքի:
 Մեռել հրտ վախտին կիլան:
 Մէկ կէնիմ ու քէ կէնիմ:
 Մէկի քո՝ ¹⁾ որ էնին, եան դուռն է, եւ երգիք:
 Մարդու մալ որ կորաւ, հոգին էլ կը կորի:
 Մեռնի էն գլուխ, որ տաս գլուխ ուրնէ չցաւան:
 Մարդուն դոր որ ցաւաչ, հոգին էլ էն տեղն է:
 Մարդու հոգեառն էլ թող մեծ եղնի:
 Մարդու հինգ մատ հափսար ²⁾ չեղնի:
 Մեռնողի ետե ինչ ասես կըսեն:
 Մեկ մէկին ըսեց, մուրուքդ կը բռնիմ կը պտտցում աշխարք,
 Մէկէլն ըսեց. Ձե՞ դու էլ իմ հետնես:
 Մէկ չամչով—հէլաւ, չ'շինուի:
 Մարդն օձ է, գլրուակ կը խածէ, պուպուճակ (ճոճրակ) կուռի:
 Մարդ ինչքան էլ որ կուռ էնէ,

¹⁾ Բաս էթմէք—յիշելի: ²⁾ Հաւասար:

Մէկ երես Բարեբախտ կը թողէ,
 Մէկն ի կովէն
 Տասն ի ծովէն,
 Մէկ ջաղցի փէշ կը լեզէ, մէկէլն ջաղցապնին:

Յետին խաղբութեն
 Ծածկեց զառջին առակութեն:
 Յօրէ տղայ, յօրէ «Բ»¹⁾,
 Յէրդ քում չէ,
 Խօմ չէրդաման քումն է,
 Յօր ջոջութեն,²⁾
 Առակութեն:

Նեղ տեղ՝ մարդ իր մամու սիրողին «Բ» կըսէ:
 Նստցում գոգս,
 Որ ճեպուէ³⁾ մորուքս:
 Նեղն ի անմեղ. (անմեղը նեղութեան մէջ կընկնի),
 Նա (ոչ) խէրն ի խիարնոց, նա Բարեբախտ ի ձմերկնոց:

Ջիւար գնաց
 Մըտ Բարեբախտ⁴⁾,
 Ջան հաց թալ ու ընցիր,
 Ջան որ ընկեր եղար,
 Փէտ ձեռքէդ չթալիս:
 Ջան պոչ կաղպար յառնէ. կեռ հա՛ կեռ,
 Ջատ կարդացող սատանայ կեղնի,
 Ջուն պէտք է հաջաց, հաջաց՝ հարի սատկի,
 Ջատ վրը շատին,
 Իշու . . . աղքտին,
 Ջուն կը հաջաց,
 Քարւան կընցնայ,
 Ջէն անուն վըր աւեր քաղքներուն,
 Ջնէն շուն կեղնի,
 Ջո՛ւքը⁵⁾ իմ քենէ, իշտոռուկ⁶⁾,
 Զօրացեր է գարեփշրուկ:

¹⁾ Արօ—հայր: ²⁾ Ճեպուել՝ քանդել, պոկել:

³⁾ Բըն—բեռ (բրդ). Դո՛ւք քո՛ւ նստող աղքատ: ⁴⁾ Ջնորհակալ եմ, գո՛հ եմ: ⁵⁾ Բոյս է:

Ըաբար է՝
 Ըան բերան է,
 Ըատ դատողին՝
 Ըալէ շապիկ,
 Ըան հաջալով եկեղեցին չաղճուի,
 Ըան կը զարկեն,
 Տկրուն է-բէ կէնեն,
 Ըատ դարտի տէր,
 Ըատ կը խօսայ,
 Ըան գլուխ շան փոր,
 Ըուն որ կատղի,
 Դեղ սպանելն է,
 Ըունն ինչ ուտէ,
 Էն կաղբէ,
 Ըան կաղալը մինչև գիլու տեսնալն է,
 Ըուտ կարգւող շուտ ազրատ ուտող չփռմնի,
 Ըուն շան միս չուտէ,
 Ըատ բան գինամ,
 Ահ չետ ու չառէջս կաչքիմ,
 Ըատ մի սիրեր ատել կայ,
 Ըատ մի ատեր՝ սիրել կայ:

Ոսկին մանր է
 Բաց գին ծանր է,
 Ոտքերդ քու կարպետի չափ լարէ,
 Որ շուայ՝
 Էն կը բուայ,
 Որ կուշտ՝
 Էն չուշտ,
 Ուր որ մարդու չափ եղնի՝
 Ատճուն էլ քա (հոն) կեղնի,
 Ուր որ ահ ու երկիւղ կայ,
 Ատուած էլ էն տեղ կայ,
 Ուրիշի չըւնով հոր միջնայ,
 Ոչխարին հարի գլուխ եղնի հարիւր՝
 Փռլ կեղնի հազար,
 Որ խաղայ՝
 Նա կաղայ,
 Ողորդ ըտղի գլուխ ծակ կեղնի,
 Ոչ մարդանման,

Ոչ մարդահաւան՝
 Ո՞ն է տեսի, հն է լսի,
 Որ չոր քարէն ոսկի բուսի՝
 Ուրբաթ՝ քրնց շաբաթ շուտ եկաւ,
 Ու կողմի տակ չմնաց,
 Ոչ է՞ծ ունի, ոչ ուլ,
 Սատանի ականջ խուլ,
 Ոչ էն արի, ոչ էն բարի,
 Երկուք մէկ արտի գարի՝
 Ու քովն իշաւորի վրէն կը ծեծղաց,
 Որն որ պար չելի՝
 Պարմ՝ աւել կը խաղաց,
 Ուզողի մէկ երեսն է սև,
 Չտուողին երկուս,
 Ուրին կը քնի,
 Խալըին երազ կը տեսնայ,
 Ոչ զգիր գիտէ, ոչ զգրի զօրութեն,
 Որ ուէս՝
 Իմ հայն էս,
 Ոն որ ամուսն պարկի հովեր,
 Ձմեռ կը փետնան իր կովերո՝
 Ուր որ տանձ կայ՝ պղն էլ հետն է՝
 Որ տուն չէշիներ՝
 Գինաց սուն ու գերան մէջն է բուսեր:
 Որ քու արդ՝¹⁾
 Զէշ կուտէ կապով,
 Որ շատ երթայ աներանց տուն,
 Կը կապեն դուան սուն,
 Ուր որ ահ կայ՝
 Ամօթ էլ կայ:
 Ոչ քաղցր եղի որ կլուն,
 Ոչ դառն եղի որ թքուն,
 Որն ի ազորգիկն ի ճաշ:

Չախուն զուր կոթ չտաշէ:

Չուր աղն եկաւ՝

Մատաղ զնաց:

1) Երգով—ա) համար, բ) ուսումնական լուստով:

Ձոր արբ մարդու փեշ վրալի:

Չդինալ վիր պատարագն է:

Գղայներ կը ժողուէ:

Չընդինալ որն է մեռի՝

Վա՛յ Վարդան կը կանչեն:

Չտեսերէր պատէն ի կախ,

Տեսաւ ճակտէն ի կախ:

Չար բարուն հակառ է:

Չուտողաց մալ,

Ուտողաց հալալ:

Պանրի տիկ շան է Լուսն էրած:

Քաղացն է կորէ:

Քախախ կը քաշէ:

Քուր որ տեղ մը շատ մնաց՝ կը հոտի:

Քուր լիութենէն կը ճապղի:

Քոջի ըսած,

Պղտկի լսած:

Քրին ըսին ինչի կը գողաս,

Ըսեց—տեղս քարոտ է:

Ռաղին (օղի) իճու փորն էլ լցնես՝

Կոտորչներ շէշ կը կանչեն:

Սառն 1) իր տիրոջ ձեռք տը է 2):

Սար ու ձոր՝

Իրիցու փոր:

Սէլ չգողաց՝

Սէլոր կը գողաց:

Սաղ խօսք իշուն կըսեն:

Սօլին ըսին ինչի՞ շէշ վիրէ կընստես:

—Մուշտուկ եմ կերի, ըսեց:

Սուս ու փուս՝

Փախաւ դուս:

Սեր սովոր կուտէ:

Թան՝ մողոր:

Սէրը դարձի սուր՝

1) Երհնատ: 2) Գերի:

Ջէլ-դարձի ջուր:
 Սէլ ծառցու,
 Տէր ծարւցու,
 Սրբիկ, էնքան էրի ու հանեցիր,
 —էնքան հանեցի ու վրէժ չառար...:
 Սոխին էլ քաղցր կեղնի,
 Սա չթողէ որ աւ լայ,
 Սիմ, սիմ՝ Սիմաւոն,
 Սպիտակ շուն բամբակ ծախողին վնաս է:

Վախեցիր առաջ, առջի, ետեւ:
 Վիրե կաշքիմ ունքս է,
 Ներքե կաշքիմ մուրուքս է:
 Վատ օր կաղէկնայ,
 Վատ մարդ չաղէկնայ,
 Վանք կուտէ,
 Փակաղներ կը հաջայ,
 Վայ գալուր՝ մըջ երկու քարին,
 Վայ գնայն ի Տանկի ընցում,
 Վախեցիր չոնկուց՝
 Որ չվախենայ Աստծուց,
 Վոչ բօղազ,
 Ինչ որ տեսնաս կը դողաս:
 Վրը խալդին շներ կը հաջան,
 Վրը մըղի՝ կատուներ:

Տըռեմ ես,
 Գոմբեմ գրեզ,
 Տարան տարան, քրդի շուն, քեզի ինչ տարան:
 Տէր զիսաչ զօրաւոր կէնէ:
 Տես քաւորոջ գալ՝
 Ու սանամօր ցլալ,
 Տարին մէկ զատիկ,
 Էն էլ նաւակատիք:
 Տուն աւրդի տուն տուն չեղնի,
 Տան իրիցուն հէ՛լէ՛լ հէ՛լ չկայ:
 Տնտես՝ հափսար տես,
 Դատաստանին չերթաս սևերես:
 Տէրտէր լըմնօր գաթիայ չուտէ:

Տուն կայ տուն է,

Տուն կայ՝ հաւաքուն է:

Տարով ի դաս՝ սուլթան ես,

Ամսով ի դաս՝ խօնաղ ես,

Յրմնօր ի դաս՝ անհամ ես:

Տեղմ՝ որ մեծաւոր լեղնի՝ քար մը դրէք մեծ:

Տուն քողի,

Բակ հաւերուն:

Տղամարդը դրսու պատ է,

Կնիկ մարդը ներսի պատ է:

Տես զկով՝ կաթն աղերսաց:

Տաս չափէ, նոր մէկ կտրէ:

Տաւար կապով կը կապեն, մարդ. խօսքով:

Յռան կով նախրի անուն կաւրէ:

Փէտ վերցուս,

Գող շուն կիմնաց:

Փառք եմ քու տնէն գարեփշրուկ:

Փէտի որդ ուրն է:

Փարայ եղնի, թէ չէ փարի տեղ շատ կայ:

Փայ էրողին փայ չմնաց:

Փայք է՛ է՛ կը քաշէ,

Որ դնալն հանէ:

Փորս դարտակ

Բերանս արնոտ:

Քամին մեռաւ ցրտո՛ւ:

Քաջալ ինչքան բարի եղնի, զուր տիկ կը պատուէ:

Քանի անօթնաց,

Բարկենդանքի գաթէք միտք կընկնայ:

Քարն ուր տեղ ծանր է:

Քաղցր լեզուն զօձ ծակէն կը հանէ:

Քաջալ գարգաս հէքիմ եղնէր,

Ուր գլխուն դեղ կէնէր:

Քրիստոս չարեաւ

Փամեր տարաւ:

Քոռ զիլու Աստուած մեծ է:

Քիչ կար պրտուն,

Մէկ էլ պատաւ շողտուն,
 Քու եօթ լաւ¹⁾ զիմ մէկ աղուէս չկրնայ բռնէ:
 Քօլ²⁾ իծուն կոտոշ չկէր,
 Գինէր հերուան ուկուլիկն էր:
 Քօռ իշուն քօռ նալբանդ պէտք է:
 Քօռ շլին հաւայ կէնէ:
 Քօռ մուկ ինչքան հող փորէ՝ վրը ուր գլխուն կիտայ:
 Քիչ բանից շատ բան կը ծնի:
 Քօռ թող մնայ արտ,
 Թէ զսաղն գտանք, գտանք,
 Թէ չգտանք, քօռն հաւ է:
 Քու էշ պիտի գայ, ու իմ տուքնի դժու փէտնայ:
 Քրդի բսիմ բան մը,
 Որ չափէ ճան մը:
 Քու ըսածն տանձն է,
 Գանձ չէ:

Օտարի աչք մարդուն լուս չիտայ:
 Օտարի սիրտ վրը մարդու չցաւայ:
 Օգի չեղնի դաժանի:
 Օրն առաւօտքէն է բելու (յայտնի է):
 Օրիկ մի Յայտնութենէն,
 Ոչ հազարն ի վարդերէն:
 Օձ դաղձեց կը պատուի,
 դաղձ օձու բնի մօտ կը բուսի:
 Օձ շաւու³⁾ դուս կը հանեն ծկէն:
 Օձ ինչքան էլ ճումուի,
 որ եկաւ ծկու մօտ կը շիտկուի:
 Օձու կճած չուրնի հետից կը վախնայ:
 Օր կերթայ,
 աւուր խաղէն չերթայ:

1) Թազի, բարակ, բերձէ: 2) Անկոտոշ: 3) քրդ. խնդրելով:

ՀԱՆԵԼ ՈՒԿ ՆԵՐ

1. Կարմիր պուտուկ վրը դարին,
Աչքով կենէ թաթարին.
(բազուկ, նակնդեղ).
2. Մութ փողան
Երկէն սողան,
Սարկաւազներ մէջ կը դողան:
(գիւղական փակաճիֆ).
3. Քրտիկ չոլա,
Քրտիկ չոնա,
Խուռլի նստի չոնա:
(Աւել)
4. Հաւք մ' իջաւ երկնուց,
Ոսկէ լական էր կտուց.
Հա էրեց, հու էրեց՝
Եօթ բան չգտաւ աշխարհ:
 - (1. ջրուռն՝ ծնունդ,
 2. ծովուռն՝ ծածկոց,
 3. երկնուց՝ սիւն,
 4. հաւուռն՝ կաթ,
 5. ափուռն՝ մազ,
 6. ծծին՝ ոսկոր,
 7. լեզուին՝ փուշ):
5. Վերև հով,
Գետին ծով,
Բերեց կով:
(Աղամ եւ Եւան)
6. Նստիմ հով,
Կթիմ կով,
Ջմրիկ զարկիմ պատիմ ծով:
(կարկուռ)
7. Փէտէ օրոց քարէ տղայ,
Քանի զարկեմ կը վզվղայ:
(Տամպուրան)
8. Բոլոր տանիս,
Մէջ վարդենիս:
(Գարայ)
9. Էս տեղէն չուրի վան գազ մի չուան:

Մէջն իլին խալխալ ու քիմզան:

(ծիածան)

10. Կեռ մանկզոն,

Հարի Տրապիզոն:

(նոյն)

11. Էս տեղէն չուր ի Վան

Քառսուն կօտիկ կործման:

(Սունկ)

12. Ձու կածա՛ց՝ հաւ չէ,

Կը խփխփա՛ց՝ կաքաւ չէ,

Կարաճա՛ց՝ ոչխար չէ:

(Կրիան)

13. Ուլուլիկ, պուլուլիկ,

Մէջն իլին կարմիր ուլիւնք:

(Նուռ)

14. Ինքն ի հող՝

Մուրուքն ի շող:

(Բողկ, շողզամ եւայլն)

15. Ձին ի ձոր թամբեցին՝

Գետն երդիքէն հանեցին:

(ծուխ)

16. Կօլօտ Կարապետ

Քար կը կրէ բերդ:

(Գղալ)

17. Էն ինչ է՝ կերթա՛ց կիզա՛ց

Քո մօր փորուն բարե կիտա՛ց:

(ձձուռ=խնոցի)

18 Մարդ մը գնաց տուն մը շինեց,

Հար տուն պրծաւ ինք միջէն չելաւ:

(Կեռեզման)

19. Երկու ձուկ ի մէկ տապակ:

Մէկն պաղ, մէկն է տաք:

(Լուսին եւ արեւ)

20, Չորս չորթան,

12 Սուլթան,

Իրարու ետե կերթան:

(Գուքան)

21. Սուր սրման,

Արծաթ թռման,

Ոչ հայ է, ոչ մուսուլման:

(Յձ)

22. Հնդստան, Արաբստան,
Երկու կաթաւ եկան նստան,
Ձազեր թռան մերեր նստան:

(Փականք գիւղական)

23. Սարէն կուգայ սլլլալին,
Ոսկէ պելսեր պլլլալին:

(Դերանդին)

24. Ձորս հրեշտակ
Մէկ բլի (բլրի) տակ:

(Կովի պսուկներ)

25. Ձուր չիգայ Դիզդարադէն
Ձփրթիւ տիգնի պատէն:

(Բանալիք եւ կողպէք)

26. Մանրիկ մանրիկ եկեղեցի,
Դանկով դարկի զդուռ բացի,
Մէջ սիրով համբուրեցի:

(Նուռ)

27. Սև սատանէն
Կախուեր պատէն:

(Ձիթի փարջ)

28. Քունուկ դադէն
Կախուկ պատէն:

(Մաղ)

29. Անձին ճաւ,
Անմահ մեռաւ,

Անեղնեղ եղաւ:

(Քրիստոս)

30. Անջուր ջաղաց,
Անկրակ բաղարջ:

(Մեղր)

31. Նստիմ տակ,
Գունցում ծակ:

(Երկանք)

32. Ինձի ձի մը կայ,
Ձիու փոր քուռակ մը կայ,
Քուռիկու փոր քուռակ մը կայ:

(Ծիքան, կուս եւ միջուկ)

33. Հինգ աղբէր իրարու տեղ կը փորեն,
(Գուրբայի ճաղեր)

34. Էն Բնչէ, գինաս ու չես գինայ,
(Ման)

35. Ինձի գօլմ՝ կար,
Գօլի մէջ օձմ՝ կար,
Օձու բերան ոսկի մը կար,
(Ճրագ, պատրոյգ եւ լիլիւր)

36. Նանէն նստի փանջարէն՝
Պզտիկ կածէ թանջարէն,
(Հաւ եւ հաւկիթ)

37. Արտմ՝ ունէնք, քաղեցի, խորոմեցի,
Արտ գնաց, խորոմ մնաց,
(Ուլխար եւ բուրդը)

